

УДК 330.131.7

ПЛАТОНОВ Олег, президент Асоціації транспортно-експедиторських організацій України
"Укрзовніштранс"

ПРАКТИКА "ЄДИНОГО ВІКНА" У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Розглянуто сучасний стан державного регулювання і контролю ведення зовнішньої торгівлі в Україні. Розкрито сутність поняття "єдине вікно" у міжнародній торгівлі та визначено існуючі проблеми запровадження цього механізму в Україні. Проаналізовано зарубіжний досвід використання системи "єдиного вікна" та її роль у спрощенні ведення міжнародного бізнесу. За результатами реалізації проекту "Єдине вікно – локальне рішення" у зоні діяльності Південної митниці та портів Одеської області окреслено низку проблем щодо застосування "єдиного вікна" в Україні.

Ключові слова: міжнародна торгівля, державне регулювання, контролюючі органи, митний контроль, митні процедури, документообіг, "єдине вікно".

Платонов О. Практика "єдиного окна" в международной торговле. Рассмотрено текущее состояние государственного регулирования и контроля ведения внешней торговли в Украине. Раскрыта суть понятия "единое окно" в международной торговле и обозначены существующие проблемы внедрения этого механизма в Украине. Проанализированы зарубежный опыт внедрения системы "единого окна" и ее роль в упрощении ведения международного бизнеса. По результатам реализации проекта "Единое окно – локальное решение" в зоне деятельности Южной таможен и портов Одесской области обозначен ряд проблем, связанных с введением "единого окна" в Украине.

Ключевые слова: международная торговля, государственное регулирование, контролирующие органы, таможенный контроль, таможенные процедуры, документооборот, "единое окно".

Постановка проблеми. Актуальність дослідження єдиного вікна як прогресивного підходу до ефективного ведення міжнародного бізнесу обумовлена реформуванням існуючих підходів до регулювання і спрощення міжнародної торгівлі.

На сьогодні Україна значно покращила свої позиції порівняно з попередніми роками щодо ведення бізнесу. Так, за даними доповіді Міжнародної Фінансової Корпорації (IFC) та Світового Банку (WB) "Ведення бізнесу 2013" [1], Україна піднялася на 15 позицій (з 152 на 137) у рейтингу сприятливості ділового середовища, а також увійшла в першу

трійку країн, які продемонстрували значні покращання у полегшенні ведення бізнесу за останній рік – після Польщі та Шрі-Ланки.¹

Разом з тим, щодо міжнародної торгівлі Україна втратила одну позицію та перемістилася з 145 позиції минулого року на 144 серед 185 країн світу. При оцінці міжнародної торгівлі експерти враховували кількість документів, необхідних для імпорту/експорту, витрати часу на імпорт/експорт та вартість таких операцій. Така низька позиція здебільшого пояснюється значними витратами часу та коштів на дотримання усіх процедур, пов'язаних з імпортом. Так, за даними наведеної доповіді, на імпорт в Україну в середньому витрачається 33 дні, що коштує 2155 дол. США за контейнер², у той же час на експорт з України потрібно дещо менше – 30 днів, при цьому для проходження усіх офіційних процедур витрачається в середньому 1865 дол. США.

При імпорті товарів в Україну тривалими є підготовка документів для переміщення товарів через митний кордон та митні процедури, пов'язані з контролем та оформленням цих товарів, але найбільш затратні за коштами – обробка вантажів та їх транспортування [1].

Таким чином, процедури зовнішньої торгівлі в Україні мають спрощуватися насамперед у бік прискорення руху товару в міжнародному ланцюгу поставки за рахунок пришвидшення формування, подання та отримання документів (інформаційних потоків), які вимагаються митними та іншими службами контролю щодо цього товару.

Популярним сучасним гаслом щодо спрощення процедур міжнародної торгівлі є створення "єдиного вікна", яке спрямоване насамперед на скорочення часу подолання нетарифних бар'єрів у торгівлі завдяки системі, до якої в електронному вигляді одноразово має вводитися торговельна інформація та документи, необхідні для державного контролю імпорту, експорту чи транзиту товарів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання щодо впровадження "єдиного вікна" у сфері державного регулювання розглядаються у працях таких науковців, як К. Апанасенко, Ю. Пивовар і Н. Буличевої, Г. Писаренко, І. Сітко, В. Тимошук, І. Федотової [2–7] та ін. Однак дослідження суті, ролі та місця єдиного вікна в міжнародній торгівлі є недостатніми.

Метою статті є розкриття сутності поняття "єдине вікно" у міжнародній торгівлі та визначення існуючих проблем запровадження цього механізму в Україні.

¹ Доповідь "Ведення бізнесу 2013" базується на аналізі даних за червень 2011 р. – травень 2012 р.

² За методологією, поданою на сайті <http://www.doingbusiness.org>, підрахунки здійснювалися для переміщень через кордон стандартних вантажів (повністю завантажений 20-футовий контейнер) морським транспортом.

Матеріали і методи. Теоретичною та методологічною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань міжнародної торгівлі, вітчизняна та зарубіжна періодична література, інформаційні бюлетені, інтернет-ресурси. У процесі вирішення поставлених завдань застосовано методи аналізу та синтезу – для дослідження сутності "єдиного вікна" і метод системного узагальнення – для аналізу практичного досвіду автора у реалізації проекту "Єдине вікно – локальне рішення" у зоні діяльності Південної митниці та портів Одеської області.

Результати дослідження. Над удосконаленням системи "єдиного вікна" та відповідним спрощенням міжнародної торгівлі, а саме над розробкою рекомендацій, стандартів, правил, тривалий час працюють Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН) та Центр ООН зі спрощення процедур торгівлі та електронних ділових операцій (СЕФАКТ ООН) у співпраці з Всесвітньою митною організацією, Європейською Комісією, Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) та іншими агенціями. Система "єдиного вікна" представлена ЄЕК ООН у таких документах: Рекомендація № 33 "Створення "єдиного вікна" для підвищення ефективності обміну інформацією між торговельними компаніями і державними органами" [8]; Рекомендація № 35 "Вироблення правової основи системи "єдиного вікна" в міжнародній торгівлі" [9]. Крім того, ЄЕК ООН запропоновано простий процес розробки національного спрощеного і стандартизованого набору даних для потреб державних відомств в інформації³.

На сьогодні систему "єдиного вікна" запровадила 71 країна⁴ світу, серед них 18 мають систему, що об'єднує усі належні державні агенції, однак у більшості країн (53) це здійснюється лише частково.

Під "єдиним вікном" розуміють систему, яку іноді називають концепцією, механізмом, процесом або середовищем, де взаємодіють представники бізнесу та владних структур, що дозволяє подавати інформацію через єдиний пункт доступу, де форма відображення інформації (паперова чи електронна) для цього визначення не має вирішального значення.

У Всесвітній митній організації вважають "єдине вікно" новою "філософією управління, в якій традиційні структури уряду перетворюються на нові заходи, що мають найкращим чином слугувати потребам громадян і бізнесу" [10].

У Рекомендації ЄЕК ООН № 33 "Створення єдиного вікна" зазначається, що "єдине вікно" – це *механізм*, який дозволяє сторонам-

³ UN/CEFACT. Recommendation № 34. Data Simplification and Standardization for International Trade. – Режим доступу : http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/cf_plenary/plenary10/ECE_TRADE_C_CEFAC_2010_13E.pdf.

⁴ Серед 181 країни, що аналізувалися в звіті Doing Business 2013.

учасникам торговельних і транспортних операцій надавати стандартизовану інформацію і документи із застосуванням єдиного пропускового каналу з метою виконання усіх регулятивних вимог щодо імпорту, експорту, транзиту. Якщо є електронний формат, то окремі елементи даних мають надаватися лише один раз.

Дотримуючись тлумачення терміна "єдине вікно" за наведеною Рекомендацією ООН, Всесвітня митна організація розширює його трактування та вживає поняття "*середовище єдиного вікна*", під яким розуміє "транскордонний, "розумний", засіб (механізм), який дозволяє сторонам, що беруть участь у торгових та транспортних операціях, представляти стандартизовану інформацію, в основному електронну, з єдиним місцем подання для виконання всіх імпортних, експортних і транзитних нормативних вимог.

Таким чином, якщо спочатку "єдине вікно" стосувалося здебільшого подання інформації, документів та дозволів на переміщення через митний кордон та було так званим *механізмом*, то теперішня ситуація в міжнародній торгівлі вимагає розширення сфери його застосування та залучення інших учасників логістичного ланцюга поставки до активної співучасті та кооперації у *системі*.

Як зазначається в публікації ООН щодо ключових факторів становлення єдиного вікна для здійснення імпортних/експортних процедур і формальностей, поєднання логістичних та формальних процесів є оптимальним для міжнародної торгівлі [11]. У цьому документі, наприклад, виокремлюються два типи єдиного вікна: *єдине вікно "формальностей"*, де задіяні інформаційні системи державних органів, та *єдине вікно логістики*, в якому використано інформаційні системи морських та річкових портів, аеропортів, наземних перевезень і мультимодальних операторів. Таким чином, йдеться про *поєднання різних інформаційних систем, що застосовуються у міжнародній торгівлі*.

Про автоматизовані системи, які об'єднуються з метою здійснення митного контролю та оформлення товарів при імпорті, експорті та транзиті, йдеться в огляді Всесвітньої митної організації щодо запровадження системи "єдине вікно" у світі. Це дослідження проведене у 2011 р. з метою оцінки митного оформлення вантажів, що є основою "єдиного вікна". Зокрема за результатами оцінки дослідників Всесвітньої митної організації наведено класифікацію Системи митного оформлення вантажів за п'ятьма категоріями (перші три категорії виступали моделями єдиного вікна, а інші дві віднесено до типу "не єдине вікно" [12], а саме:

- *єдине вікно: інтегрована модель*, коли окремі елементи даних подаються одноразово до єдиного вхідного пункту (інтегрована автоматизована система) для виконання усіх нормативних вимог щодо

контролю імпорту, експорту і транзиту (наприклад, за такої системи можливе здійснення декількох процедур при одному поданні);

- *єдине вікно: поєднана модель*, коли окремі елементи даних подаються одноразово до єдиного вхідного пункту для виконання усіх нормативних вимог щодо контролю імпорту, експорту і транзиту (за такої системи також можливе здійснення декількох процедур при одному поданні). Однак при поєднаній моделі кожний контролюючий орган (служба, агенція) утримує свою власну автоматизовану систему та поєднується з іншими системами за допомогою спеціально розроблених електронних інтерфейсів;

- *єдине вікно: гібридна модель*, коли відбувається комбінація інтегрованої та поєднаної моделей;

- *єдине вікно: послуга за один захід*, коли є один веб-сайт або термінал, під'єднаний до комп'ютерних систем митних або інших державних установ, пов'язаних з торгівлею, що забезпечують єдиний сервіс для зацікавлених сторін. Проте зацікавлені сторони повинні здійснювати кожну процедуру / декларування окремо;

- *окрема система для митного оформлення.*

Частково таку класифікацію визначено у Рекомендації ЄЕК ООН № 33 [8], однак вона стосується окремих автоматизованих систем, створених для контролюючих органів, відповідно цілі і структура таких систем підлаштовані для функцій контролю з боку держави, і, якщо йдеться про об'єднання, то це стосується більшою мірою можливостей поєднання автоматизованих систем державних органів між собою.

Перспективною та такою, на яку варто орієнтуватися в майбутньому, є *інтегрована модель єдиного вікна*, за якої інформаційні системи контролюючих органів поєднуються з інформаційними системами логістичних операторів. Однак це досить складне та неоднозначне завдання.

В Україні з 2011 р. реалізується проект "Єдине вікно – локальне рішення" у зоні діяльності Південної митниці та портів Одеської області. Це новація для нашої держави, яка дасть змогу (і вже допомогла) виявити вагомні чинники, що мають бути враховані для майбутнього суцільного запровадження системи "єдиного вікна" та відповідно до яких має проводитися реформування галузі, яка покликана контролювати, і водночас сприяти міжнародній торгівлі [13].

Впровадження "єдиного вікна" в Україні потребує ґрунтовної зміни системи документообігу. При цьому одним з найбільш складних завдань є перехід з поняття "обіг документів" до поняття "обіг інформації". Наприклад, одним з критеріїв вибору Одеського порту для запровадження пілотного проекту була його підготовленість до переходу на електронний документообіг. Цінним є досвід Одеського порту щодо

"вільної практики", електронного пропуску, коли здійснюється оформлення багатообігових карт замість паперових пропусків, електронного планування заїзду автотранспорту в порт, інтеграції технічних засобів (вагові комплекси) в інформаційну систему порту [14]. Проте одного рішення про застосування того чи іншого електронного документа недостатньо, потрібне його законодавче підкріплення. Приміром, наряд є документом для видачі вантажу в порту, що використовується контролюючими органами для відповідних відміток, тому впровадження електронної форми такого наряду потребує нормативного закріплення його статусу та належної формалізації процедур, в яких він застосовується усіма зацікавленими сторонами [13]. В Одеському порту 2 квітня 2013 р. розпочато експлуатацію Єдиної інформаційної системи портового співтовариства (ЄІС)⁵, основним завданням якої є оформлення електронного наряду. За статистичними даними фахівців Одеського порту, протягом тільки 8 днів у квітні 2013 р. оформлено 3.5 тис. контейнерів, при цьому митниця завізувала в електронному вигляді 2.5 тис. Таким чином підтвердилася значна економія часу експедиторів на оформлення наряду, оскільки оформлення електронного наряду дозволило виключити дублювання однієї і тієї ж інформації, призначеної для митниці, порту та терміналів⁶.

Аналізуючи в цілому переміщення вантажів через митний кордон України, доцільно відмітити наявність певних еволюційних зрушень щодо впровадження окремих електронних документів та інших видів перевезень товарів, зокрема, залізницею. І хоча введений у 2011 р.

⁵ Єдина інформаційна система портового співтовариства (ЄІС) впроваджується у рамках проекту "Єдине вікно – локальне рішення" в Одеському порту. Ця система передбачає інтеграцію всіх учасників транспортного та вантажного процесів у порту в єдиний інформаційний простір з можливістю надання та доступу до інформації, використовуваної при виконанні різних технологічних операцій із застосуванням засобів технічного захисту державного зразка. Мета впровадження системи – мінімізація паперового документообігу при виконанні вантажно-розвантажувальних операцій в порту, скорочення часу на кожній з операцій шляхом надання всім учасникам транспортного процесу оперативної та коректної інформації. У систему включаються адміністрація порту, всі контролюючі органи, стивідорні компанії, агенти, експедитори.

До системи Одеського порту підключено більше 800 клієнтів, з них: агентські, експедиторські, стивідорні компанії; внутрішні термінали; компанії, що спеціалізуються на стафіруванні (завантаженні контейнерів) і розформуванні контейнерів; контролюючі органи (Митна служба України, Прикордонна служба України, санітарний контроль, ветеринарний контроль, карантин рослин); служби і підрозділи управління порту.

(Козак В. Створення умов для перевізників – важливе завдання у роботі над залученням транзитних вантажів в Україну. – Режим доступу : 06.03.2013. http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246122984&cat_id=244277212).

⁶ В Одеському порту почала діяти система ЄІС. – Режим доступу : <http://www.port.odessa.ua/index.php/ua/pres-tsentr/novini/port/12632-v-odesskom-portu-nachala-dejstvovat-sistema-eips>, 12 квітня 2013.

електронний договір перевезення на бланку ЦІМ/СМГС застосовується при внутрішніх залізничних перевезеннях, цей документ також може прийматися митними органами як митна декларація, що істотно скоротить час транзитних перевезень [15] територією України.

Загалом проблеми, що виникають на практиці при реалізації проекту єдиного вікна в нашій державі, насамперед стосуються інформації, яка супроводжує товар. Наразі українські контролюючі органи не можуть повною мірою приймати таку інформацію в електронному вигляді. Крім того, законодавчо не врегульовано її правовий статус та не змінено відповідні процедури, які стосуються форми подання електронної інформації.

Ймовірним проблемним питанням майбутнього "єдиного вікна" в Україні, над вирішенням якого варто замислитися вже зараз, є сумісне управління ризиками контролюючими органами й іншими зацікавленими в товарорусі сторонами. При митному оформленні товарів у нашій державі як інформаційна застосовується система аналізу та управління ризиками. Відповідно до логіки побудови системи єдиного вікна у світі нова вітчизняна інтегрована модель єдиного вікна має поєднувати інформаційні системи логістичних операторів і систему аналізу та управління ризиками, яка впроваджена для контролю товарів митними органами України. Однак варіант, коли інформаційні системи контролюючих органів відбиратимуть необхідні їм дані з інформаційних систем логістичних операторів, не є на сьогодні оптимальним для України і через необхідність додаткових витрат коштів на доопрацювання існуючих інформаційних систем. Простішим варіантом розвитку єдиного вікна уявляється формування відповідної системи з урахуванням того, що формат даних єдиного вікна має збігатися з форматом даних системи аналізу та управління ризиками.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що внаслідок еволюції поняття "єдине вікно" в міжнародній торгівлі, сфера його застосування розширилась від *механізму* взаємодії представників бізнесу та влади до *системи* активної співучасті та кооперації усіх учасників логістичного ланцюга поставки.

Інтегрована модель "єдиного вікна" з поєднанням інформаційних систем контролюючих органів та логістичних операторів є перспективною, але водночас і складною для запровадження в Україні серед існуючих нині моделей.

За результатами реалізації проекту "Єдине вікно – локальне рішення" у зоні діяльності Південної митниці та портів Одеської області виявлено низку проблем щодо запровадження "єдиного вікна" в Україні.

По-перше, перехід до електронного документообігу не закріплений на законодавчому рівні. Незважаючи на наявність законодавчої основи застосування електронного документообігу, виникає потреба у

переосмисленні змісту поняття "електронний документообіг". Передусім це обіг інформації, яка міститься у документах, а не документів, які є носіями окремих фрагментів інформації.

По-друге, обмежені можливості контролюючих органів для прийняття електронної інформації.

По-третьє, правовий статус електронної інформації не закріплено законодавством та не внесено змін до процедур її подання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>.
2. *Апанасенко К. І.* Дозвільні центри і центри надання адміністративних послуг: Актуальний стан правового регулювання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.law-property.in.ua/articles/article-3-of-the-conference/103-apanasenko-ki-permit-center-and-provide-administrative-services-current-status-of-legal-regulation.html>.
3. *Пивовар Ю. І.* Розвиток інституту адміністративних послуг як передумова побудови сервісної держави / Ю. І. Пивовар, Н. А. Буличева // Митна справа. — 2011. — № 1 (73). Ч. 2, січень-лютий. — С. 162—167.
4. *Писаренко Г. М.* Адміністративні послуги в Україні : організаційно-правові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / Писаренко Ганна Миколаївна ; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2006. — 20 с.
5. *Сітко І. В.* Інноваційні напрями впровадження бізнес-уряду: від "єдиного вікна" до "єдиного електронного офісу" / І. В. Сітко // Реалізація політики інноваційно-інвестиційного розвитку економіки на регіональному рівні : монографія / А. О. Дегтяр, О. Ю. Амосов, А. О. Латинін [та ін.]; за заг. ред. А. О. Дегтяря. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2008. — С. 91—99. — (Серія "Державне управління XXI століття").
6. *Тимощук В.* Адміністративні послуги : посібник / В. Тимощук // Швейцарсько-український проект "Підтримка децентралізації в Україні — DESPRO". — К. : Софія-А. — 2012. — 104 с.
7. *Федотова І. О.* Правове регулювання процедури надання адміністративних послуг митними органами України за принципом "єдине вікно", "єдиний офіс" / І. О. Федотова // Вісник Академії митної служби України. — 2010. — № 1. — С. 85—90. — (Серія "Право").
8. *UN/CEFACT. Recommendation № 33. Recommendation and Guidelines on establishing a Single Window to enhance the efficient exchange of information between trade and government.* UNITED NATIONS, New York and Geneva, 2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec33/rec33_trd352e.pdf.
9. *UN/CEFACT. Recommendation № 35. Establishing a legal framework for international trade single window.* Geneva, December 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/>

- recommendations/rec35/Rec35_ECE_TRADE_401_EstablishingLegalFrameworkforSingleWindow_E.pdf.
10. *WCO Compendium: How to build a single environment. Volume 1: the executive guide.* WCO? 2011. — 151 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/activities-and-programmes/single-window/~media/252D1BF37A814526BF5BFFEAB7F13692.ashx>.
 11. *Key Factors in Establishing Single Windows for Handling Import/Export Procedures and Formalities: Trade Facilitation and the Single Window.* United Nations, New York, 2011 89 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.escwa.un.org/information/publications/edit/upload/E_ESCWA_EDGD_11_5_e.pdf.
 12. *Jae Young Choi. A Survey of Single Window Implementation.* WCO Research Paper № 17, August 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/topics/research/activities-and-programmes/~media/2DF5A36D3ECA46CCB7B17BDF77ACC021.ashx>.
 13. *Платонов О.* Особенности реализации проекта "Единое окно – локальное решение" в Украине / О. Платонов // Столичный экспресс. — 2012. — № 3. — С. 77—87.
 14. *Овруцкая Т.* Электронный наряд сломал вековые традиции бумажных носителей / Т. Овруцкая // Столичный экспресс. — 2012. — № 4. — С. 55—59.
 15. *Платонов О.* Пути устранения барьеров при международных перевозках товаров железнодорожным транспортом / О. Платонов // Столичный экспресс. — 2012. — № 4. — С. 43—45.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2013.

Platonov O. "Single window" concept as an innovative approach to international business.

Introduction. Analysis of current trends in foreign trade in Ukraine allows to state about the need for trade facilitation in Ukraine by speeding up the movement of goods in the international supply chain by accelerating the formation, filing and receiving documents (information flows) required by customs and other control services on such goods.

The purpose of this paper is to outline the nature of the "single window" concept in international trade and identify some existing problems of "single window" implementation in Ukraine.

Materials and Methods. Works of the Ukrainian and foreign scholars on international trade, Ukrainian and foreign periodical literature, newsletters, online resources were theoretical and methodological basis of this research. The methods of analysis and synthesis were used to study the sense of "single window" concept, and method of system generalization was used to analyze the author's experience in the implementation of the project "Single Window – local solutions" in the area of Southern Customs and ports of Odessa region of Ukraine.

Conclusions. Finally, we can assume that due to the evolution of the "single window" concept in international trade, its sphere of application has broadened from the mechanism of interaction between business and government to the system of active participation and cooperation of all participants in the supply chain.

An integrated model of "single window" with a combination of information systems of the control authorities and logistics operators is defined by author as promising among

currently existing models of "single window", but at the same time it is difficult one for implementation in Ukraine.

Major problems identified at the stage of realization of the project "Single Window – local solutions" in the area of Southern Customs and ports of Odessa region are the following:

- transition to electronic documents has not been secured legally; Though there's a legal base for electric document flow, there is a need to rethink the sense of the concept "electronic document flow". First of all it's information flow but not documents themselves that just contain separate parts of information.
- limited opportunities of control authorities for receiving the electronic information;
- the legal status of the electronic information is unfixed in law, and the procedure for submitting electronic information has not been changed.

REFERENCES

1. *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>.
2. *Apanasenko K. I. Dozvil'ni centry i centry nadannja administratyvnyh poslug: Aktual'nyj stan pravovogo reguljuvannja* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.law-property.in.ua/articles/article-3-of-the-conference/103-apanasenko-ki-permit-center-and-provide-administrative-services-current-status-of-legal-regulation.html>.
3. *Pyvovar Ju. I. Rozvytok instytutu administratyvnyh poslug jak peredumova pobudovy servisnoi' derzhavy* / Ju. I. Pyvovar, N. A. Bulycheva // *Mytna sprava*. — 2011. — № 1 (73). Ch. 2, sichen'-ljutyj. — S. 162—167.
4. *Pysarenko G. M. Administratyvni poslugy v Ukraini : organizacijno-pravovi aspekty : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. juryd. nauk : spec. 12.00.07 "Administratyvne pravo i proces; finansove pravo; informacijne pravo"* / Pysarenko Ganna Mykolai'vna ; Odes. nac. juryd. akad. — O., 2006. — 20 s.
5. *Sitko I. V. Innovacijni naprjamy vprovadzhennja biznes-urjadu: vid "jedynogo vikna" do "jedynogo elektronnoho ofisu"* / I. V. Sitko // *Realizacija polityky innovacijno-investycijnogo rozvytku ekonomiky na regional'nomu rivni : monografija* / A. O. Djegtjar, O. Ju. Amosov, A. O. Latynin [ta in.]; za zag. red. A. O. Djegtjarja. — H. : Vyd-vo HarRI NADU "Magistr", 2008. — S. 91—99. — (Serija "Derzhavne upravlinnja XXI stolittja").
6. *Tymoshhuk V. Administratyvni poslugy : posibnyk* / V. Tymoshhuk // *Shvej-cars'ko-ukrai'ns'kyj proekt "Pidtrymka decentralizacii' v Ukraini — DESPRO"*. — K. : Sofija-A. — 2012. — 104 s.
7. *Fedotova I. O. Pravove reguljuvannja procedury nadannja administratyvnyh poslug mytnymy organamy Ukrainy za pryncypom "jedyne vikno", "jedynyj ofis"* / I. O. Fedotova // *Visnyk Akademii' mytnoi' sluzhby Ukrainy*. — 2010. — № 1. — S. 85—90. — (Serija "Pravo").
8. *UN/CEFACT. Recommendation № 33. Recommendation and Guidelines on establishing a Single Window to enhance the efficient exchange of information between trade and government. UNITED NATIONS, New York and Geneva, 2005* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec33/rec33_trd352e.pdf.
9. *UN/CEFACT. Recommendation № 35. Establishing a legal framework for international trade single window. Geneva, December 2010* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec35/Rec35_ECE_TRADE_401_EstablishingLegalFrameworkforSingleWindow_E.pdf.

10. *WCO Compendium: How to build a single environment. Volume 1: the executive guide.* WCO? 2011. — 151 p. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/activities-and-programmes/single-window/~media/252D1BF37A814526BF5BFFEAB7F13692.ashx>.
11. *Key Factors in Establishing Single Windows for Handling Import/Export Procedures and Formalities: Trade Facilitation and the Single Window.* United Nations, New York, 2011. 89 p. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.escwa.un.org/information/publications/edit/upload/E_ESCWA_EDGD_11_5_e.pdf.
12. *Jae Young Choi. A Survey of Single Window Implementation.* WCO Research Paper № 17, August 2011 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.wcoomd.org/en/topics/research/activities-and-programmes/~media/2DF5A36D3ECA46CCB7B17BDF77A CC021.ashx>.
13. *Platonov O. Osobennosti realizacii proekta "Edinoe okno – lokal'noe reshenie" v Ukraine / O. Platonov // Stolichnyj jekspress.* — 2012. — № 3. — S. 77—87.
14. *Ovruckaja T. Jelektronnyj narjad slomal vekovye tradicii bumazhnyh nosite lej / T. Ovruckaja // Stolichnyj jekspress.* — 2012. — № 4. — S. 55—59.
15. *Platonov O. Puti ustraneniya bar'erov pri mezhdunarodnyh perevozkah tovarov zheleznodorozhnym transportom / O. Platonov // Stolichnyj jekspress.* — 2012. — № 4. — S. 43—45.